

บทที่ 2

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและผลงานวิจัย โดยใช้แนวความคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องต่างๆ และได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้ แนวความคิดเกี่ยวกับการวิจัยในชั้นเรียน

1. แนวความคิดเกี่ยวกับการวิจัยในชั้นเรียน
2. แนวความคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้
3. แนวความคิดเกี่ยวกับการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
4. แนวความคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ
5. แนวความคิดเกี่ยวกับการบุคลิกภาพ
6. แนวความคิดเกี่ยวกับการมนุษยสัมพันธ์
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1 แนวความคิดเกี่ยวกับการวิจัยในชั้นเรียน

1.1 ความหมายของการวิจัยในชั้นเรียน

นักการศึกษาได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการวิจัยในชั้นเรียนไว้หลายท่าน ดังนี้

ลัดดา คำพลงาม (2540: 15 - 16) ได้ให้ความหมายการปฏิบัติการวิจัยในชั้นเรียน หมายถึง การสำรวจปัญหาและการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน โดยการสร้างและพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนการสอน และทำการทดลองกับนักเรียนในความรับผิดชอบงานสอนของครูรวมทั้งกระบวนการวิจัยในชั้นเรียนของครูและผลของการวิจัยได้ถูกนำมาปรับปรุงการปฏิบัติงานสอนในชั้นเรียนของครู จากการที่ครูผู้สอนเป็นนักวิจัยหรือผู้ดำเนินการวิจัยเอง จึงส่งผลให้ครูมีทักษะมีความรู้ใหม่ในการจัดกิจกรรม การเรียนการสอน ส่งเสริมให้ครูมีความรู้ ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ จนเกิดความเข้าใจในปัญหาที่เกิดขึ้นจนหาแนวทางแก้ไขได้สำเร็จ ทำให้เป็นคนมีความเชื่อมั่นและความภาคภูมิใจในวิชาชีพครู ซึ่งสอดคล้องกับ ทิศนา ขัมมณี (2540: 5) ซึ่งได้ให้ความหมายของการวิจัยในชั้นเรียนไว้ว่า หมายถึง การวิจัยในบริบทของชั้นเรียนและ มุ่งนำผลการวิจัยมาใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอนของตน และปรีชา บุญคมรัตน์ (2544: 3) กล่าวว่า การวิจัยในชั้นเรียน คือ การพัฒนาทางเลือกในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพได้อย่างเหมาะสมเกิดประสิทธิผล และมีประสิทธิภาพมากที่สุดในชั้นเรียน หมู่บ้านครู, (2555: ออนไลน์) กล่าวว่า การวิจัยในชั้นเรียน คือ กระบวนการแสวงหาความรู้อันเป็นความจริงที่เชื่อถือได้ในเนื้อหาเกี่ยวกับ

การพัฒนาการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนในบริบทของชั้นเรียน การวิจัยในชั้นเรียนมีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การพัฒนางานการจัดการเรียนการสอนของครูลักษณะของการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) คือ เป็นการวิจัยควบคู่ไปกับการปฏิบัติงานจริง โดยมีครูเป็นทั้งผู้ผลิตงานวิจัยและผู้บริโภคผลการวิจัย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือครูเป็นนักวิจัยในชั้นเรียน ครูนักวิจัยจะตั้งคำถามที่มีความหมายในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนแล้วจะวางแผนการปฏิบัติงานและการวิจัย หลังจากนั้นครูจะดำเนินการจัดการจัดการเรียนการสอนไปพร้อมๆ กับทำการจัดเก็บข้อมูลตามระบบข้อมูลที่ได้วางแผนการวิจัยไว้ นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์สรุปผลการวิจัยนำผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนแล้วจะพัฒนาข้อความรู้ที่ได้นั้นต่อไปให้มีความถูกต้องเป็นสากลและเป็นประโยชน์มากยิ่งขึ้นต่อการพัฒนาการเรียนการสอน เพื่อพัฒนานักเรียนของครูให้มีคุณภาพยิ่งขึ้นไปโดยทั่วไปแล้วประชากรเป้าหมายของการวิจัยในชั้นเรียนจะถูกจำกัดเป็นกลุ่มนักเรียนในความรับผิดชอบของครูนักวิจัยเท่านั้น และความรู้ที่ได้มักจะมีเฉพาะเจาะจงจะเกี่ยวกับสภาพปัญหาและผลการพัฒนานักเรียนในชั้นเรียนของครูนักวิจัยเป็นสำคัญ

รวมทั้งนักวิชาการอื่นๆ เช่น วรรณวิไล พันธุสีดา (2543: 6) กาญจนา วัฒนา (2544: 23) สุวิมล ว่องวานิช (2544: 11) อุทุมพร จามรมาน (2544: 1) และสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ (2546: 6) ก็ได้กล่าวถึงความหมายของการวิจัยในชั้นเรียนไปในลักษณะเดียวกัน

พิชิต ฤทธิ์จรรยา (2544: 21) การวิจัยเป็นกระบวนการสืบค้นหาข้อเท็จจริง คำตอบของความรู้ใหม่ หรือการสร้างพัฒนานวัตกรรมต่าง ๆ ด้วยวิธีการที่เป็นระบบและเชื่อถือได้เพื่อให้ได้ข้อค้นพบคำตอบของความรู้ใหม่หรือนวัตกรรมที่เชื่อถือได้

ไพจิตร สะดวกการ (2545: 4) การวิจัยเป็นกระบวนการในการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนที่ครูรับผิดชอบอย่างเป็นระบบ เพื่อสืบค้นให้ได้สาเหตุของปัญหาแล้วหาวิธีแก้ไขหรือพัฒนาที่เชื่อถือได้ เช่น การสังเกต จดบันทึก และวิเคราะห์หรือสังเคราะห์ เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาหรือกระบวนการพัฒนาการเรียนการสอนของครู และพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีคุณภาพตามเป้าหมาย ที่กำหนดไว้ เพื่อส่งเสริมผู้เรียนให้ได้รับการพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

สมบัติ บุญประคม (2545: 35) การวิจัยเชิงปฏิบัติการใช้กระบวนการปฏิบัติอย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยและผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ และวิเคราะห์วิจารณ์ผลการปฏิบัติโดยใช้วงจร 4 ขั้นตอนคือ การวางแผน การลงมือทำจริง การสังเกต และการสะท้อนผลการปฏิบัติการดำเนินการต่อเนื่อง เพื่อจะนำไปสู่การปรับปรุงแผนเข้าสู่วงจรใหม่ จนกว่าจะได้ข้อสรุปที่แก้ปัญหาได้จริง หรือสภาพการณ์ของสิ่งที่ศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากความหมายการวิจัยในชั้นเรียนที่กล่าวมา สรุปได้ว่า การวิจัยในชั้นเรียน หมายถึง การศึกษาสภาพปัญหาในการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนแล้วนำมาแก้ไขและพัฒนาอย่างเป็นระบบตามหลักวิชาการการวิจัย ส่งผลให้ผู้เรียนมีศักยภาพสูงขึ้น

1.2 ความสำคัญของการวิจัยในชั้นเรียน

การแก้ปัญหาหรือการพัฒนาผู้เรียนด้วยกระบวนการวิจัยที่ครูผู้สอนเป็นผู้ปฏิบัติเป็นสิ่งที่จะทำให้ผลดีแก่นักเรียนมากกว่าที่ครูแก้ปัญหาในชั้นเรียนของตนตามผลการวิจัยของผู้อื่น เนื่องจากครูผู้สอนเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับผู้เรียนมากที่สุด ครูจึงย่อมรู้ธรรมชาติ ภูมิหลังและสภาวะแวดล้อมของผู้เรียนดีกว่าผู้อื่น แต่ครูต้องพยายามศึกษาค้นคว้าหาแนวทางแก้ปัญหาการเรียนการสอนที่ผู้อื่นทำไว้เพื่อนำมาเป็นฐานความคิดในการปรับนำไปใช้ให้เหมาะสมกับผู้เรียนของตนและจะได้ทราบถึงข้อควรระวังที่ผู้วิจัยได้นำเสนอไว้ เพื่อป้องกันผิดพลาดซ้ำรอยเดิม รวมทั้งควรปรึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้รู้ผู้มีประสบการณ์ภายในโรงเรียน

การวิจัยในชั้นเรียนเป็นการพัฒนาการเรียนการสอนซึ่งเป็นหน้าที่หลักของครู และไม่ใช่เรื่องที่ยุ่งยากเกินความสามารถของครู อย่างไรก็ตามการพัฒนาการเรียนการสอนเป็นงานที่ต้องใช้เวลาและต้องทำอย่างต่อเนื่อง การวิจัยในชั้นเรียนจึงไม่ใช่การวิจัยที่ทำเพียงครั้งเดียว แต่ควรทำอย่างต่อเนื่องจนเป็นปกติของงานในหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาผู้เรียนของครู

1.3 ลักษณะของการวิจัยในชั้นเรียน

ลักษณะของการวิจัยในชั้นเรียนที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดนับว่าเป็นองค์ประกอบของการทำวิจัยในชั้นเรียน

1. การเรียน ของผู้เรียน หรือปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนของครู แล้วครูเกิดความคิด ความต้องการ และปรารถนาดีต่อผู้เรียนที่จะหาทางแก้ไขปัญหาหรือช่วยเหลือในรูปแบบต่าง ๆ

2. ขอบเขตของการวิจัย การวิจัยในชั้นเรียนมีขอบเขตที่แคบ และเฉพาะเจาะจง

3. ครูผู้สอนเป็นศูนย์กลางของกระบวนการวิจัยทั้งหมด โดยครูผู้สอนเป็นคนคิดเรื่อง และเป็นเจ้าของปัญหา เป็นผู้หาวิธีการแก้ไขหรือพัฒนา

4. การดำเนินการวิจัยจะดำเนินไปพร้อม ๆ กับการเรียนการสอนปกติ เพราะการวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน หรือกระบวนการเรียนรู้

5. การวิจัยในชั้นเรียนเป็นวิจัยปฏิบัติการ เป็นการมุ่งแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาผู้เรียน โดยจะต้องนำผลการวิจัยไปใช้ในการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน หรือพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูให้ทันต่อเหตุการณ์หรือสภาพปัญหาการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น

อนงค์พร สติย์ภาคกุล (2544: 63 - 64) การวิจัยในชั้นเรียนมีรูปแบบการทำวิจัยได้หลายลักษณะทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าจะศึกษาอะไรและเพื่อประโยชน์ใด จึงขอนำเสนอลักษณะของการวิจัย ในชั้นเรียน ดังนี้

1. การวิจัยสำรวจ เป็นการศึกษาลักษณะความจริง ตามสภาพจริงในเรื่องต่าง ๆ เพื่อรวบรวมข้อมูลและรายงานลักษณะที่มีอยู่ในสถานการณ์นั้นๆ เช่น สำรวจปัญหาการใช้หลักสูตรสำหรับการใช้หลักสูตร เป็นต้น

2. การวิจัยหาความสัมพันธ์ เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ตั้งแต่ 2 ตัวขึ้นไปว่ามีความสัมพันธ์กันหรือไม่ มีอิทธิพลต่อกันหรือไม่ เช่น ศึกษาวิธีสอนของครูกับผลการเรียนรู้ของนักเรียน

3. การวิจัยเปรียบเทียบ เป็นการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบระหว่างตัวแปรตั้งแต่ 2 ตัวขึ้นไปว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่ เช่น การศึกษาเปรียบเทียบนักเรียนที่เรียนด้วยชุดการสอนอ่านจับใจความภาษาอังกฤษ ว่ามีผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านจับใจความภาษาอังกฤษระหว่างคะแนนก่อนเรียนกับหลังเรียนแตกต่างกันหรือไม่

4. การวิจัยเชิงทดลอง มี 2 ประเภท คือ การทดลองในสนามทดลองในสภาพธรรมชาติ เช่น ทดลองกับนักเรียนขณะอยู่ในห้องปกติ และการทดลองในห้องปฏิบัติการ ซึ่งสามารถจัดและควบคุมตัวแปรต่าง ๆ ได้ตามต้องการ

5. การวิจัยเชิงทดลอง และพัฒนาเป็นการศึกษาผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลงานที่ต้องพัฒนา มีการสร้างผลงานบนรากฐานของผลการวิจัย นำผลงานที่สร้างขึ้นไปทดลองใช้ในภาคสนามที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับที่นำไปใช้จริง และมีการแก้ไขผลงานเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องจากที่ได้พบภาคสนามจนกระทั่งผลงานที่สร้างขึ้นบรรลุจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่กำหนดไว้

1.4 ขั้นตอนการวิจัยในชั้นเรียน

ได้มีผู้กล่าวถึงขั้นตอนการวิจัยในชั้นเรียนไว้ ดังนี้

กรมวิชาการ (2542: 7-10) และชาติรี เกิดธรรม (2544: 16) ซึ่งได้สรุปขั้นตอนการทำวิจัยในชั้นเรียนไว้ 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดปัญหา วิเคราะห์ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในห้องเรียน
2. นิยามปัญหา
3. การรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล
5. สรุปและรายงานผล

อุทุมพร จามรมาน (2537: 40-49) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการทำวิจัยในชั้นเรียนมี 10 ขั้นตอน คือ

1. การระบุข้อสงสัย ข้อขัดข้อง ปัญหาที่เกิดจากนักเรียน กระบวนการเรียน
ครู กระบวนการสอนในห้องเรียน นอกห้องเรียน

2. การระบุปัญหา ข้อสงสัยที่กระชับ มีขนาดเล็กและสามารถทำได้
3. การแสวงหาคำตอบ ความช่วยเหลือ แหล่งความรู้ในเบื้องต้น
4. การกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติ
5. การปฏิบัติ
6. การอ่านสิ่งบันทึกและสังเกตเพิ่มเติม
7. การสรุปเป็นช่วง
8. การสรุปผล
9. การเริ่มต้นเรื่องใหม่ที่เกี่ยวข้อง
10. การสรุปองค์ความรู้

กรมสามัญศึกษา (2540: 9-14) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการทำวิจัยในชั้นเรียนว่ามี 7

ขั้นตอน ดังนี้

1. การสำรวจและวิเคราะห์ปัญหาการเรียนการสอน
2. การศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
3. การพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา
4. การออกแบบการทดลอง
5. การสร้างและพัฒนาเครื่องมือวัด
6. การทดลอง การรวบรวมการวิเคราะห์ และสรุปผล
7. การเขียนรายงานการวิจัย

1.5 ประโยชน์ของการวิจัยในชั้นเรียน

การทำวิจัยในชั้นเรียนโดยครูผู้สอนนั้นมีประโยชน์ในการศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนและสามารถแก้ปัญหาและสามารถแก้ปัญหา รวมทั้งพัฒนาการจัดการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี ดังที่ ประวิต เอรารวรรณ์ (2542: 7-8) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการวิจัยในชั้นเรียน ไว้ดังนี้

1. การทำวิจัยในชั้นเรียนจะช่วยให้ครูทำงานอย่างเป็นระบบ เห็นภาพของงานตลอดแนวและมีการวางแผนในการทำงาน
2. ช่วยให้ครูจัดการเรียนการสอนอย่างมีคุณภาพ โดยใช้วิธีการที่มีประสิทธิภาพ จะมีผลการวิจัยรองรับ
3. ครูสามารถสร้างและวิเคราะห์ทางเลือกอย่างหลากหลายและตัดสินใจเลือกทางเลือกอย่างมีคุณภาพ มีเหตุผลอย่างสร้างสรรค์ เพราะมองทางเลือกได้อย่างกว้างขวางและลึกซึ้งในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน

4. ครูที่ใช้กระบวนการวิจัย เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนจะสามารถควบคุม กำกับ และพัฒนาการปฏิบัติงานของตนได้ค่าและผลการวิจัยจะเป็นรูปธรรมหรือเป็นร่องรอยของผลความสำเร็จในการปฏิบัติงานของครู

5. สามารถนำผลการวิจัยไปกำหนดนโยบาย หรือมาตรการต่างๆ ของโรงเรียนได้

6. ผู้เรียนมีการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. แนวความคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้

ไพบูลย์ เทวรักษ์ (2540: 10) กล่าวว่า การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากประสบการณ์หรือการฝึกหัด และพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงนั้นมีลักษณะค่อนข้างมั่นคงถาวร

Kelly (2001: p. 1) ให้คำจำกัดความของการเรียนรู้ไว้อย่างง่าย ๆ ว่าเป็นการได้มาซึ่งความรู้และทักษะใหม่ ๆ

McShane and Von Glinow (2000: p.93) สรุปความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่าหมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือแนวโน้มของพฤติกรรมที่มีลักษณะค่อนข้างถาวร ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวเกิดขึ้นเนื่องจากการที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและการเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อผู้ที่เรียนรู้แสดงพฤติกรรมออกมาแตกต่างกัน

Quick and Nelson (2009: p.184) กล่าวว่า การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ โดยการเรียนรู้อาจเริ่มขึ้นจากกระบวนการคิดหรือการรับรู้ในสิ่งใด ๆ และพัฒนามาเป็นความรู้ ดังนั้น จึงสามารถกล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่ามีการเรียนรู้ และการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นนั้น ก็คือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั่นเองดังนั้น การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือแนวโน้มของพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากการที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม และการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้มีลักษณะเป็นการถาวร

ทฤษฎีการเรียนรู้ 8 ขั้น ของกาเย่ (Gagne)

1. การจูงใจ (Motivation Phase) การคาดหวังของผู้เรียนเป็นแรงจูงใจในการเรียนรู้

2. การรับรู้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ (Apprehending Phase) ผู้เรียนจะรับรู้สิ่งที่สอดคล้องกับความตั้งใจ

3. การปรุงแต่งสิ่งที่รับรู้ไว้เป็นความจำ (Acquisition Phase) เพื่อให้เกิดความจำระยะสั้นและระยะยาว

4. ความสามารถในการจำ (Retention Phase)

5. ความสามารถในการระลึกถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปแล้ว (Recall Phase)
6. การนำไปประยุกต์ใช้กับสิ่งที่เรียนรู้ไปแล้ว (Generalization Phase)
7. การแสดงออกพฤติกรรมที่เรียนรู้ (Performance Phase)
8. การแสดงผลการเรียนรู้กลับไปยังผู้เรียน (Feedback Phase) ผู้เรียนได้รับทราบผลเร็วจะทำให้มีผลดีและประสิทธิภาพสูง

3. แนวความคิดเกี่ยวกับการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

3.1 ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (Learning Achievement) เป็นผลที่เกิดจากปัจจัยต่าง ๆ ในการจัดการศึกษา นักการศึกษาหลายๆ ท่านจึงได้ให้ความสำคัญกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เนื่องจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นดัชนีประการหนึ่งที่สามารถบอกถึงคุณภาพการศึกษา ซึ่งนักการศึกษาหลายท่าน ได้ให้ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ ดังนี้

บุญชม ศรีสะอาด (2547: 68) ให้ความหมายผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นจากการค้นคว้า การอบรม การสั่งสอน หรือประสบการณ์ต่าง ๆ รวมทั้งความรู้สึกร ค่านิยมจริยธรรมต่าง ๆ ที่เป็นผลมาจากการฝึกสอน

ภพ เลหาไพบุลย์ (2542: 329) ให้ความหมาย ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึงพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความสามารถในการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้จากที่ไม่เคยกระทำหรือกระทำได้น้อยก่อนที่จะมีการเรียนการสอน ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่มีการวัดได้

3.2 จุดมุ่งหมายของการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

1) การวัดผลก่อนเรียน เป็นการวัดก่อนลงมือสอนเพื่อสำรวจความรู้พื้นฐานและทักษะเบื้องต้นว่านักเรียนในกลุ่มมีความรู้พื้นฐานแค่ไหน พอจะเรียนบทเรียนต่อไปได้หรือไม่ เมื่อตรวจสอบแล้วผลปรากฏว่านักเรียนบางคนยังมีฐานความรู้ต่ำกว่าคนอื่นไม่สามารถเรียนต่อเนื่อง บทเรียนใหม่ๆ ได้ครูจะได้ทำการแบ่งกลุ่มนักเรียนที่ยังไม่ได้มาตรฐานไว้ด้วยกันอีกกลุ่มหนึ่งและทำการสอนซ่อมเสริม วิธีการวัดผลก่อนการเรียนสามารถทำได้ 2 วิธี คือ ประเมินจากผลการเรียนเดิมกับการสร้างข้อทดสอบขึ้นจากการวิเคราะห์แล้วนำผลที่ได้มาพิจารณาดูว่านักเรียนเก่ง - อ่อนเพียงใด เพื่อครูจะได้วางแผนการเรียนการสอนต่อไป

2) การวัดผลระหว่างเรียน เป็นการวัดผลย่อยเพื่อตรวจสอบและพัฒนาสมรรถภาพของนักเรียน โดยจะวัดผลในแต่ละครั้งของการเรียนในแต่ละจุดประสงค์ เพื่อทราบว่านักเรียนมีความรู้ถึงเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในแต่ละจุดประสงค์หรือไม่ ครูจะจดบันทึกคะแนนของนักเรียนไว้ทุกครั้งเมื่อสิ้นภาคเรียน ก็จะรู้ว่านักเรียนมีความรู้ที่ผ่านมากี่จุดประสงค์ คิดเป็นร้อยละเท่าไร ถ้านักเรียนคนใดไม่ผ่านจุดประสงค์ใดครูก็จัดการซ่อมเสริมได้

3) การวัดผลหลังการเรียนรู้ เป็นการวัดเพื่อประเมินการเรียนรู้การสอนว่าได้ผลอย่างไร เพื่อตัดสินผลการเรียนหรือเพื่อวัดระดับความสามารถของนักเรียนแต่ละคน

4) เครื่องมือวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เครื่องมือการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ที่ใช้กันมาก ได้แก่ แบบทดสอบ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ

1. แบบทดสอบปรนัย (Objective Test) เป็นแบบทดสอบที่มีลักษณะเป็นคำถามที่กำหนดคำตอบมาให้เลือก ซึ่งผู้ตอบไม่มีอิสระในการเขียนตอบหรือบรรยายคำตอบได้ตามชอบใจ ตัวอย่างเช่น

1) ให้เลือกคำตอบถูก - ผิด ใช่ - ไม่ใช่ ฯลฯ

2) ให้ตัวเลือกมาหลายตัว (ส่วนมากที่นิยมจะใช้ 4 - 5 ตัวเลือก)

และให้เลือกคำตอบที่ถูกที่สุด

3) จับคู่คำตอบกับคำถามที่มีความสัมพันธ์กัน

4) ให้เติมคำในช่องว่างให้ได้ความสมบูรณ์

2. แบบทดสอบอัตนัย (Subjective Test) เป็นแบบทดสอบที่มีลักษณะให้ผู้ตอบได้เขียนแสดงความคิดเห็นอย่างเสรีในการตอบคำถามข้อหนึ่ง ๆ ผู้ตอบอาจจะต้องใช้เวลาประมาณ 15-20 นาที ในการตอบคำถามหนึ่งข้อและอาจเขียนตอบข้อละ 1-2 หน้ากระดาษก็ได้ การวัดผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนที่เรียนโดยใช้แบบฝึกกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ โดยใช้ของเล่น ในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้แบบทดสอบปรนัยชนิดให้เลือกคำตอบที่ถูกต้องเพียงคำตอบเดียวจากคำตอบ 4 ตัวเลือก

3.3 การวัดและประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

การจัดการศึกษาตามแนวทางที่กำหนดไว้ในหลักสูตรทุกระดับ ล้วนแล้วแต่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้และพัฒนาตนเองได้ โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ ผู้สอนและผู้จัดการศึกษาจะต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทจากการชี้ให้ผู้เรียนจามาเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ เป็นผู้ช่วยเหลือส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้จากสื่อและแหล่งการเรียนรู้ จนเต็มความสามารถจะต้องคอยช่วยเหลือให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตามศักยภาพที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนชุมชนและตลาดแรงงานแม้ว่าผู้เรียนจะมีความแตกต่างกันก็ตาม ดังนั้นการจัดการศึกษาที่ดีต้องมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคมเป็นสำคัญ (กองวิจัยทางการศึกษา, 2545: 45)

4. แนวความคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542: 775) ได้ให้ความหมาย ความพึงพอใจ หมายถึง พอใจ ชอบใจ พฤติกรรมเกี่ยวกับความพึงพอใจของมนุษย์คือความพยายามที่จะขจัดความตึงเครียด หรือ ความกระวนกระวาย หรือภาวะไม่ได้ดุษฎีภาพในร่างกาย ซึ่งเมื่อมนุษย์สามารถขจัดสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าว ได้แล้วมนุษย์ย่อมได้รับความพึงพอใจในสิ่งที่ตนต้องการ (เศกสิทธิ์, 2544: 6)

นันทพร รัฐถาวร (2543. หน้า 54) ได้ให้ความหมายว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความต้องการ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับภาวะอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ทศนคติและพฤติกรรมของบุคคล วิทย์ เทียงบุรณธรรม (2541. หน้า 754) ได้ให้ความหมายว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความพอใจ การทำให้พอใจ ความสนใจ ความพอใจ ความพอใจ ความพอใจ การชดเชยการไถ่บาป การแก้แค้น สิ่งที่ดีชดเชย

สุวัฒนา ใบเจริญ (2540. หน้า 27 อ้างอิงจาก นิวคัมเมอร์) ให้ความหมาย ความพึงพอใจว่าเกิดจากการได้รับการตอบสนองความต้องการ

อุทัยพรรณ สุดใจ (2545: 7) ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกหรือทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยอาจจะเป็นไปในเชิงประเมินค่าว่าความรู้สึกหรือทัศนคติต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดนั้นเป็นไปในทางบวกหรือทางลบ

อนงค์ เอื้อวัฒนา (2542. หน้า 38) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความชอบของบุคคลที่แสดงออกในด้านบวกหรือลบ มีความสัมพันธ์กับการตอบสนองต่อสิ่งที่ต้องการ ซึ่งความพึงพอใจจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลได้รับ หรือบรรลุจุดมุ่งหมายในสิ่งที่ต้องการในระดับหนึ่ง และความรู้สึกดังกล่าวจะลดลงหรือไม่เกิดขึ้น หากความต้องการหรือจุดมุ่งหมายนั้นไม่ได้รับการตอบสนอง

สุภาลักษณ์ ชัยอนันต์ (2540: 17) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกส่วนตัวที่รู้สึกเป็นสุขหรือยินดีที่ได้รับการตอบสนองความต้องการในสิ่งที่ขาดหายไป หรือสิ่งที่ทำให้เกิดความไม่สมดุล ความพึงพอใจเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมที่จะแสดงออกของบุคคล ซึ่งมีผลต่อการเลือกที่จะปฏิบัติในกิจกรรมใดๆ นั้น

วิรุฬ พรรณเทวี (2542: 111) กล่าวว่า ความพึงพอใจหมายถึง ความรู้สึกภายในจิตใจของมนุษย์ที่ไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลว่าจะคาดหวังกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างไรถ้าคาดหวัง หรือ มีความตั้งใจมากและได้รับการตอบสนองด้วยดีจะมีความพึงพอใจมาก แต่ในทางตรงกันข้ามอาจผิดหวังหรือ ไม่พึงพอใจเป็นอย่างยิ่งเมื่อไม่ได้รับการตอบสนองตามที่คาดหวังไว้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสิ่งที่ตนตั้งใจไว้ว่ามีมากหรือน้อย

ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ของมาสโลว์

อับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow) เป็นผู้วางรากฐานจิตวิทยา มนุษยนิยม เขาได้พัฒนาทฤษฎีแรงจูงใจ ซึ่งมีอิทธิพลต่อระบบการศึกษาของอเมริกันเป็นอันมาก ทฤษฎีของเขามีพื้นฐานอยู่บนความคิดที่ว่า การตอบสนองแรงขับเป็นหลักการเพียงอันเดียวที่มีความสำคัญที่สุดซึ่งอยู่เบื้องหลังพฤติกรรมของมนุษย์ มาสโลว์ มีหลักการที่สำคัญเกี่ยวกับแรงจูงใจ โดยเน้นในเรื่องลำดับขั้นความต้องการเขา มีความเชื่อว่ามนุษย์มีแนวโน้มที่จะมีความต้องการอันใหม่ที่สูงขึ้นแรงจูงใจของคนเรามาจากความต้องการพฤติกรรมของคนเรา มุ่งไปสู่การตอบสนองความพอใจ มาสโลว์ แบ่งความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ออกเป็น 5 ระดับด้วยกัน ได้แก่

- 1) มนุษย์มีความต้องการ และความต้องการมีอยู่เสมอ ไม่มีที่สิ้นสุด
- 2) ความต้องการที่ได้รับการสนองแล้ว จะไม่เป็นสิ่งจูงใจสำหรับพฤติกรรมต่อไป ความต้องการที่ไม่ได้รับการสนองเท่านั้นที่เป็นสิ่งจูงใจของพฤติกรรม
- 3) ความต้องการของคนซ้ำซ้อนกัน บางทีความต้องการหนึ่งได้รับการตอบสนองแล้วยังไม่สิ้นสุดก็เกิดความต้องการด้านอื่นขึ้นอีก
- 4) ความต้องการของคนมีลักษณะเป็นลำดับขั้น ความสำคัญกล่าวคือ เมื่อความต้องการในระดับต่ำได้รับการสนองแล้ว ความต้องการระดับสูงก็จะเรียกร้องให้มีการตอบสนอง
- 5) ความต้องการเป็นตัวตนที่แท้จริงของตนเอง

5. แนวความคิดเกี่ยวกับบุคลิกภาพ

5.1 ความหมายของบุคลิกภาพ

ฮิลการ์ด (1962: 447) กล่าวว่า บุคลิกภาพ คือ ผลรวมของลักษณะต่าง ๆ ของแต่ละบุคคล ซึ่งการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ก็คือผลรวมของการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมของบุคคลนั้น

แคทแทล (1977: 261) กล่าวว่า บุคลิกภาพคือ สิ่ง чтоช่วยให้สามารถทำนายได้ว่าในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นบุคคลจะแสดงพฤติกรรมอย่างไร และบุคลิกภาพจะเกี่ยวข้องกับพฤติกรรม ทุกชนิดทั้งพฤติกรรมภายนอกและพฤติกรรมภายใน ซึ่งพฤติกรรมภายใน แคทแทลเรียกอีก อย่างหนึ่งว่าลักษณะนิสัย (Trait)

จิราภา เตังไตรสรณ์ และคณะ (2543) กล่าวถึงความหมายของบุคลิกภาพ ไว้ว่าบุคลิกภาพเป็นการผสมผสานระบบต่างๆ ภายในตัวบุคคล ทั้งส่วนที่มองเห็นได้ชัดเจน เช่น การแต่งกาย รูปร่างหน้าตา ลักษณะการพูด ฯลฯ ระบบภายในซึ่งเห็นได้ไม่ชัดเจน เช่น ลักษณะอารมณ์จิตใจสำนึก วิธีคิด ความรู้สึกและค่านิยม ฯลฯ ประสบการณ์ พันธุกรรม การเรียนรู้ ประสบการณ์วัยเด็ก ลักษณะสังคมวัฒนธรรมหล่อหลอมบุคคลแต่ละคนให้มีบุคลิกภาพแตกต่างกัน

ออกไป จนมีลักษณะเอกลักษณ์เฉพาะตนนอกจากนั้นยังมีลักษณะองค์รวมที่เป็นเอกลักษณ์ เฉพาะกลุ่มคนในสังคมวัฒนธรรมนั้นๆ

องค์ประกอบของบุคลิกภาพ

นักจิตวิทยาได้วิเคราะห์องค์ประกอบของบุคลิกภาพจากพฤติกรรมหรือการแสดงออก และสามารถสรุปได้ 2 ประการ คือ

1. ลักษณะทางกาย เป็นเอกลักษณ์ที่เป็นไปเครื่องออกกำลังกายโดย ธรรมชาติ ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ทั้งนี้เป็นเพราะเป็นผลมาจากพันธุกรรม ลักษณะทางกาย ได้แก่ รูปร่าง หน้าตา โครงสร้างของร่างกาย สัดส่วนของอวัยวะต่างๆ ลักษณะผิว สีผิว สีของดวงตา และรวมถึง โรคต่างๆ ที่ได้รับการถ่ายทอดทางพันธุกรรม เช่น โรคเบาหวาน โรคภูมิแพ้ โรคเลือด ตาบอดสี เป็นต้น

2. ลักษณะทางใจ เป็นลักษณะที่เป็นผลมาจากการฝึกอบรม ประสบการณ์และการเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อม ลักษณะทางใจ ได้แก่ นิสัยใจคอ ความรู้สึก เจตคติ ค่านิยม ปฏิภาณ ไหวพริบ ลักษณะทางภาษา การปรับตัว เป็นต้น

5.2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพ

บุคลิกภาพของคนเราจะเป็นอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัย 2 ประการ คือ พันธุกรรม และสภาพแวดล้อม

1) พันธุกรรม หมายถึง สิ่งที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ และเป็นปัจจัยที่ส่งผลในการกำหนดพื้นฐานของบุคลิกภาพในขั้นต้นที่ค่อนข้างชัดเจน อันได้แก่ รูปร่าง ลักษณะของสีผิว สีผม สีตา ลักษณะของโครงกระดูก โครงสร้างของจมูก ปาก นิ้วมือ สัดส่วน ความแข็งแรงของร่างกาย และกล้ามเนื้อ กลุ่มเลือด เพศและลักษณะประจำเพศ โรคต่าง ๆ รวมถึงเขาวนปัญญาและความถนัด

2) สภาพแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเราไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชน วัฒนธรรมนิยมประเพณี วัฒนธรรมต่าง ๆ ค่านิยม ความเชื่อ ทศนคติ คำสั่งสอน การอบรมเลี้ยงดู ฯลฯ ที่บุคคลได้รับซึ่งจะเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรุงแต่งพื้นฐานของบุคลิกภาพที่ได้มาจากพันธุกรรมให้ดีขึ้น หรือเลวลง

การแสดงออกสำหรับบุคลิกภาพที่ดี

เป็นการแสดงออกทางด้านพฤติกรรมของบุคคล ได้แก่ มารยาท ท่าทาง การสำราวม ล้วนเป็นพฤติกรรมทั้งสิ้น บุคลิกภาพที่ดีคือ

1. การแต่งกาย เป็นการแสดงออกทางด้านหนึ่งทางจิตใจเกี่ยวกับอารมณ์ ความรู้สึก เจตคติ รสนิยมของแต่ละบุคคล การรู้จักการแต่งกายที่ดีให้เหมาะสมกับกาลเทศะ มีความสะอาด

เรียบง่าย เหมาะสมกับรูปร่าง จึงเป็นการแสดงออกถึงจิตใจที่ดี มีพื้นฐานการอบรมมาเป็นอย่างดีจากครอบครัว และสถาบันการศึกษา นอกจากนี้ยังแสดงออกถึงความมีระเบียบ

2. การมองบุคคล จะต้องใช้สายตาแสดงความเป็นมิตร ความมีเมตตา ความสุภาพ ซึ่งบุคคลที่พบเห็นก็จะแสดงความเป็นมิตรและให้การต้อนรับ

3. การพูด เป็นการติดต่อสื่อสาร สื่อความหมายได้ดีที่สุด การพูดให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกที่ดี มีความเข้าใจ และมีความสบายใจ ผู้พูดจึงต้องรู้จักศิลปะในการพูด รู้จักสภาวะของผู้ฟัง สามารถพูดชนะใจผู้ฟังได้

4. การเดิน ควรจะเดินให้ดูแล้วสง่างาม กล่าวคือ เดินตัวตรง รู้จักจังหวะในการเดิน เดินอย่าให้มีเสียงดัง

5. การยืน ควรยืนให้ดูมีลักษณะสวยงาม กล่าวคือ ยืนตัวตรง แขนวางลงข้างตัว ตามธรรมชาติ การยืนจะต้องระวังไม่คำสรีระของบุคคลอื่น

6. การนั่ง ในขณะที่นั่งบนเก้าอี้ ควรจะสำรวมกิริยาอาการให้มาก มองดูแล้วให้เห็นว่ามีความสุภาพ เช่น นั่งตัวตรง หัวเข่าแนบชิดกัน

7. การไอหรือจาม จะต้องระมัดระวังให้มาก เมื่อจะไอหรือจาม จะต้องรู้จักใช้ผ้าเช็ดหน้าปิดปากหรือปิดจมูก และจะต้องระมัดระวังไม่ให้ไปไอหรือจามรดหน้าผู้อื่น

8. การรับประทานอาหาร ในขณะที่ร่วมโต๊ะอาหาร ผู้ชายต้องให้เกียรติผู้หญิงโดยเชิญรับประทานอาหารและช่วยบริการช่วยตัก อาหารส่งให้โดยใช้ช้อนกลาง หรือเมื่อต้องการจะตักอาหารที่อยู่ไกลและต้องผ่านหน้าบุคคลอื่น จะต้องกล่าวคำขอโทษก่อนแล้วค่อยใช้ช้อนกลางตัก ขณะรับประทานอาหาร ระวังอย่าให้หก อย่าเคี้ยวอาหารเสียงดัง อย่าคายเศษอาหารลงบนโต๊ะ อย่าพูดเวลามีอาหารอยู่ในปาก

9. การหยิบของหรือสิ่งต่าง ๆ ไม่ควรเอื้อมมือหยิบผ่านหน้าหรือคร่อมศีรษะบุคคลอื่นที่อยู่ข้างหน้า จะต้องร้องขอด้วยคำพูดที่สุภาพ เพื่อขอให้บุคคลอื่นช่วยหยิบสิ่งของส่งให้ เมื่อได้รับแล้วจะต้องกล่าวคำว่าขอบคุณเสมอ

ทฤษฎีบุคลิกภาพ

ศรีเรือน แก้วกังวาล (2544: 320) กล่าวว่า ในวงการจิตวิทยา การศึกษาบุคลิกภาพ คือ การศึกษาความคงที่ (Consistency) ความซับซ้อน (Complexity) ความหลากหลาย และความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของบุคคลและกลุ่มบุคคล การศึกษาบุคลิกภาพทั้งในศาสตร์จิตวิทยา และศาสตร์สาขาอื่นๆ มีประวัติความเป็นมายาวนาน เพราะความรู้เกี่ยวกับบุคลิกภาพมีความสำคัญในวิถีชีวิตของบุคคล และสังคมในมุมมองอันหลากหลาย สำหรับในศาสตร์จิตวิทยา การศึกษาบุคลิกภาพได้เริ่มอย่างจริงจังเมื่อประมาณร้อยกว่าปีมานี้ เนื่องจากความซับซ้อน

และความหลากหลายของบุคลิกภาพการศึกษาดังกล่าวจึงมีคำอธิบายและข้อสรุปหลากหลายแนวคิดหลายวิธี ซึ่งจะเรียกในที่นี้ว่า “ทฤษฎี”

6. แนวความคิดเกี่ยวกับมนุษยสัมพันธ์

มนุษยสัมพันธ์ (Human Relationships) เป็นการอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นหมู่เป็น คณะ หรือกลุ่มโดยมีการติดต่อสื่อสารกัน ระหว่างบุคคล ระหว่างกลุ่ม เพื่อให้ทราบความต้องการของแต่ละบุคคล หรือกลุ่มรวมไปถึงวิธีการจูงใจ และประสานความต้องการของบุคคลและกลุ่มให้ผสมผสานกลมกลืนกันตามระบบที่สังคมต้องการ (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2538: 628)

อำนาจ แสงสว่าง (2544: 99) กล่าวว่า มนุษยสัมพันธ์ หมายถึง การแสวงหาเพื่อทำความเข้าใจ โดยการใช้ลักษณะรูปแบบการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลเป็นผลก่อให้เกิดความเชื่อมโยง เพื่อให้ได้ผลสำเร็จตามเป้าหมายขององค์การของแต่ละบุคคลที่ได้กำหนดไว้ และได้กล่าวถึงองค์ประกอบของมนุษยสัมพันธ์ 3 ประการคือ

1) การเข้าใจตนเอง เป็นลักษณะการรู้จักตนเองอย่างแท้จริงว่าตนเองเป็นใคร มีความรู้ความสามารถ ทักษะประสบการณ์แค่ไหนระดับใด มีจุดแข็งคือความเก่ง และจุดอ่อนคือความไม่เก่งในด้านใดบ้างเรื่องใดบ้าง การเข้าใจตนเอง ทำให้บุคคลเกิดการรู้สึกยอมรับในคุณค่าแห่งตน นับถือตนเอง และรู้จักเข้าใจสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ความรับผิดชอบของตนเอง สิ่งที่สำคัญในการเข้าใจตนเองจะช่วยให้เรารู้จักปรับตัวเข้ากับบุคคลอื่นได้ดีมาก

2) การเข้าใจบุคคลอื่น เป็นการเรียนรู้ธรรมชาติของคน ความแตกต่างระหว่างบุคคลความต้องการของบุคคล แรงจูงใจของบุคคล สภาพสิ่งแวดล้อมทำให้เกิดประโยชน์ในการนำไปใช้ติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่นได้นานัปการ เมื่อเราต้องการไปติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลใด เราต้องทราบก่อนว่าบุคคลนั้นชื่อใดเป็นใคร มีความรู้ ความสามารถ ทักษะประสบการณ์ทางด้านใด อยู่ในระดับใดชอบสิ่งใดไม่ชอบสิ่งใด โปรดปรานในสิ่งใดเป็นพิเศษ มีคุณลักษณะที่เด่นทางด้านใดบ้าง เมื่อเรานำเอาบุคคลอื่นที่เราต้องการติดต่อ สัมพันธ์ มาพิจารณาดูว่า เรามีความเข้าใจในตัวเขาอย่างไรเรายอมรับในตัวเขาได้แค่ไหน เพื่อจัดระดับคุณค่า และความสำคัญของบุคคลที่เราจะต้องมีการติดต่อสัมพันธ์รวมทั้งการที่เรารู้จักปรับตัว ให้เข้ากับบุคคลอื่น ได้ในการติดต่อสัมพันธ์กัน

3) การเข้าใจสิ่งแวดล้อม เป็นการเรียนรู้ธรรมชาติของสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเรา และบุคคลอื่นซึ่งมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน และมีส่วนสัมพันธ์กับมนุษยสัมพันธ์ได้แก่ สภาพการณ์เหตุการณ์ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน และในอนาคต ล้วนแต่มีอิทธิพลมาจากสิ่งแวดล้อมทั้งสิ้น ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันที่เป็นองค์การ สถาบันการศึกษา หน่วยงาน บริษัท ห้างร้าน โรงงาน รัฐบาล ศาสนา องค์การระหว่างประเทศ ความรู้จากการเข้าใจสิ่งแวดล้อม สามารถนำมาปรับใช้กับตัวเราในการเสริมสร้างมนุษยสัมพันธ์กับบุคคลอื่นได้ดีมากขึ้น

มนุษย์สัมพันธ์จึงมีความสำคัญทั้งต่อตัวบุคคลและต่อสังคมโดยรวม ใน 4 ด้านคือ

1. ด้านการดำเนินชีวิต การมีมนุษย์สัมพันธ์กับบุคคลอื่น ทำให้เราไม่รู้สึกโดดเดี่ยว หว่าเหว แต่ทำให้เรารู้สึกอบอุ่น มั่นคง ปลอดภัย ทำให้เราได้รับความรักและ การยอมรับในสังคม ซึ่งเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์
2. ด้านการบริหารจัดการ ในสถานประกอบการหรือในองค์กรทุกแห่ง ปัจจัยที่สำคัญที่สุดก็คือคน ซึ่งเป็นผู้ทำให้กิจการประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวได้ ผู้ที่เข้ามาติดต่อเกี่ยวข้องกับก็คือคนอีกเช่นเดียวกัน ดังนั้น ผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงาน และผู้ที่มาติดต่อจึงจำเป็นต้องใช้หลักมนุษย์สัมพันธ์ในการบริหารและประสาน งานกัน เพื่อให้ บรรลุวัตถุประสงค์ของแต่ละฝ่าย
3. ด้านเศรษฐกิจ ในกิจการอุตสาหกรรมใดๆ ก็ตาม คนเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญและหลักมนุษย์สัมพันธ์จำเป็นในการสร้างแรงจูงใจ ให้พนักงาน เพื่อให้เกิดความกระตือรือร้นในการทำงาน และเกิดประสิทธิภาพสูงสุด เศรษฐกิจการค้าระหว่างประเทศ ก็จำเป็นต้องใช้หลักมนุษย์สัมพันธ์ในการติดต่อประสานงานเช่นกัน
4. ด้านการเมือง มนุษย์สัมพันธ์มีความสำคัญทั้งในการเมืองระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และระดับชาติ เป็นสิ่งที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างประชาชนกับนักการเมืองหรือข้าราชการระหว่างนักการทูตกับประเทศต่างๆ เป็นต้น

เทคนิคการสร้างมนุษย์สัมพันธ์

1. ความกล้า ความกล้าในที่นี้ หมายถึงความกล้าในการที่จะทำจิตใจของเราให้กล้าเข้าไปทักทายผู้อื่นก่อน ปัญหาส่วนใหญ่ของคนเราก็คือ ความไม่กล้าที่จะสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นก่อน หรือ เรียกว่า ขี้อาย นั่นเอง อาการขี้อาย เริ่มต้นไม่ถูก เป็นปัญหาที่ทำให้เราพลาดโอกาสในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น และความกลัวเป็นสิ่งที่ทำให้เราไม่กล้าที่จะทำอะไร และในที่สุดก็จะเป็นการยากที่เข้ากับผู้อื่นได้
2. ยิ้ม ในการสร้างมิตรภาพนั้น หลักที่สำคัญก็คือ อย่าแสดงอาการ หรือ ความต้องการในการสร้างมิตรภาพออกมามากเกินไป เพราะเมื่อใดก็ตามที่คุณแสดงออกถึง ความปรารถนา หรือความตั้งใจอย่างมุ่งมั่นในเรื่องนี้ มันจะเกิดผลลบกับตัวของคุณเองนั่นคือบุคคลอื่นจะหนี ดังนั้น การสร้างมิตรภาพต้องอยู่บนพื้นฐานของความพอดี และความพึงพอใจของเราและบุคคลอื่น ไม่จำเป็นต้องบอกตนเองว่าเราต้องเป็นที่รู้จักของทุกคน หรือทุกคนต้องรู้จักเรา
3. เป็นผู้ให้ก่อน หมายถึงว่า ไม่จำเป็นต้องรอให้ใครทำอะไรให้เรา ก่อนที่เราจะทำอะไรให้ใครนั่นหมายความว่า ในการสร้างมิตร หรือมนุษย์สัมพันธ์ ไม่มีกฎเกณฑ์ว่า คุณจะต้องรอให้ใครสักคนมาทักคุณก่อน หรือ เข้ามาไหว้คุณก่อนเพื่อแสดงถึงว่า คุณเป็นที่ยอมรับเป็นที่รู้จัก ถ้าคุณรู้จักใคร และสังเกตเห็นเขาก่อน คุณสามารถเดินเข้าไปไหว้ และทักก่อนได้เสมอ จำไว้เสมอเราไม่จำเป็นต้อง

ต้องรอให้ใครให้อะไรเราก่อน แล้วเราค่อยตอบแทน เพราะในโลกแห่งความเป็นจริง เราทุกคน ชอบที่จะเป็นผู้รับ ดังนั้น จงเรียนรู้ที่จะเป็นผู้ให้ก่อนเสมอ และคุณจะเป็นที่ชื่นชอบได้โดยง่าย

4. **ความจำ** เรื่องนี้เป็นความสำคัญอย่างยิ่ง คุณควรฝึกความจำให้ดีในเรื่องชื่อของคนแต่ละคน อย่าจำชื่อผิดโดยเด็ดขาด คิดดูสิคะ ถ้ามีใครสักคน เดินตรงดิ่งพร้อมรอยยิ้มที่คุณเคยเดินเข้ามาทักคุณ พร้อมกับถามว่า “สบายดีไหม” คุณย่อมรู้สึกดีมากๆ

5. **การฟัง** การฟังไม่ใช่ การพูด เพราะชอบเข้าใจผิดกันเสมอว่า คนที่เข้าสังคมเก่งคือคนที่คุยเก่ง จริงๆแล้วไม่ใช่เลย คนที่มีเสน่ห์มากที่สุด ก็คือ คนที่ฟังเก่ง มากกว่า คนพูดเก่ง สังเกตที่ตัวเราก็ได้คะ ถ้าเราได้พบท่านผู้หนึ่ง ที่เอาแต่พูด และ พูด พูดแต่เรื่องของตนเอง แน่แน่นอนคงเป็นเรื่องที่น่าเบื่อที่เราจะต้องนั่งฟัง ไปเรื่อย ๆ ตามมารยาท หรือ บางครั้งเราไม่ทราบเรื่องมาก่อนเพราะเพิ่งได้รู้จักครั้งแรก ยิ่งทำให้เราอึดอัด แต่ถ้าเปลี่ยนไป พบกับอีกท่านหนึ่ง ที่ซักถามเก่ง ถามในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเรา ถามในเรื่องที่เราทำ ถามโน่นถามนี่ที่เป็นโอกาสให้เราได้พูด ได้เล่า คุณ ว่าท่านใดจะทำให้คุณรู้สึกดีกว่ากัน

6. **การพูด** เพราะการฟังสำคัญที่จะทำให้คนอื่นชอบเรา แต่การพูดก็สำคัญไม่น้อยกว่ากัน เพราะถ้าเราไม่พูดเสียเลยก็คงไม่ได้ ดังนั้น เราเองต้องเป็นผู้ที่พูดเป็น นั่นคือ อย่าพูดในเรื่องเศร้า อย่าพูดแต่เรื่องของตนเองโดยไม่มีใครซักถาม อย่าพูดเชิงสั่งสอนหรือเทศนา อย่าพูดจากที่เป็นเชิงกระทบกระทั่งใคร อย่าพูดนานเกินไปจนไม่รู้จบ ไม่ให้โอกาสคนอื่นได้พูด พยายามพูดให้คนอื่นได้มีส่วนร่วมในการพูดร่วมกับเรา

7. **มั่นใจ หรือ ความมั่นใจ** ก็คือ การไว้วางใจตนเอง รักตนเอง แต่ไม่ได้หลงตนเอง การแสดงออกถึงความมั่นใจ เป็นการแสดงออกบนพื้นฐานของความพอดี และ อารมณ์ที่เปิดรับความคิดเห็น สิ่งต่างๆ ได้โดยไม่รู้สึกเป็นภาระ หรือ วิตกกังวล ความหลงตนเอง คือ การคิดว่า ตนเองต้องดีเลิศ ใครว่าไม่ดีไม่ได้ ใครแสดงอะไรที่คิดว่าจะกระทบกับเราไม่ได้ ดังนั้นจะเป็นอารมณ์ในการปิดกั้นและ บังคับผู้อื่น นะคะ ถ้าอยากเป็นคนมั่นใจ นั่นก็คือ การพัฒนาด้านการแสดงออก การเดิน การพูดให้อยู่ในรูปแบบของเรา และ เป็นรูปแบบของความสุภาพเรียบร้อย ยิ้มง่าย ไม่ซีไม่โอ ไม่วิตกกังวลกับคำพูดเล็กๆน้อย

8. **ชนะใจ** อันนี้เป็นเคล็ดลับในการสร้างมิตรภาพในระยะยาว การชนะใจก็คือการใช้ข้อทั้งหมดร่วมกัน ซึ่งจะทำให้ผู้สนทนากับเรา รู้สึกเป็นมิตร และ อยากพูดกับเรามากขึ้น รวมถึงความรู้สึกไว้วางใจ ในการพูดในสิ่งที่คิดได้อย่างอิสระ โดยไม่ต้องวิตกกังวล นั่นคือ เราต้องเป็นคนที่ยุ่จกยกย่องผู้อื่นในจุดที่ยกย่องได้ ไม่เป็นคนคุยชม หรือ พูดขัดคอใคร ในเรื่องที่เขากำลังสนทนาเป็นคนรับฟังและให้คำแนะนำในกรณีมีคนต้องการ และ เป็นคำแนะนำในลักษณะที่เป็นบวก

9. **ขอบคุณ** เป็นคำที่เราไม่สามารถลืมได้เลย จงเรียนรู้ที่จะพูดคำว่า“ขอบคุณ” ในกรณีที่มีคนทำอะไรให้แก่คุณ แม้ว่าจะเป็นเรื่องเล็กน้อยๆ ก็ตาม และควรเป็นการพูดที่ตั้งใจและจริงใจด้วย เพราะการพูดขอบคุณแบบตั้งใจ จะทำให้ผู้ฟัง รวมถึง ผู้ได้รับคำขอบคุณ ตระหนักได้ถึงน้ำเสียงและกิริยาอาการของคุณ ว่าจริงใจและตั้งใจในการกล่าวนั้น แต่ถ้าคุณพูดแค่เป็นพิธีการ น้ำเสียงและกิริยาของคุณจะไม่แสดงออกถึงความโดดเด่น และ มันก็มีค่าเหมือนกับ ไม่ได้พูดอะไรเลย

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มงคล ผูกไมตรี (2552: 2) การสร้างและใช้คู่มือการเรียนรู้ด้วยตนเองเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ ได้แก่ คณะครูในโรงเรียนสังกัดเทศบาลเมืองหัวหิน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2551 จำนวน 42 คน ผลการศึกษาพบว่า 1) คู่มือการเรียนรู้ด้วยตนเองเรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน มีประสิทธิภาพ 83.18/83.84 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ 2) ภายหลังการศึกษาด้วยตนเองของครูมีคะแนนสูงกว่าคะแนนก่อนศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 3) ครูมีความพึงพอใจต่อคู่มือการเรียนรู้ด้วยตนเองอยู่ในระดับมาก

อุไรวรรณ ปราบริปู (2543: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยการใช้บทเรียนภาษาอังกฤษที่มีนิทานเป็นองค์ประกอบกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและพัฒนาทางการใช้ภาษาอังกฤษของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านกรวดวิทยาคาร จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แผนการสอน แบบทดสอบ และแบบสังเกตพฤติกรรม ผลการวิจัยพบว่า การใช้บทเรียนที่มีนิทานเป็นองค์ประกอบ ส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 นักเรียนมีพัฒนาการทางการใช้ภาษาระดับปานกลาง

ปริยาลักษณ์ พิลากุล (2535: 50) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางเรียนและความสนใจในการเรียนวิชาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ด้วยสื่อหนังสือเรียนเพิ่มเติมกับหนังสือเรียนตามคู่มือครู ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มที่เรียนด้วยหนังสือเรียนเพิ่มเติมมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มที่เรียนด้วยหนังสือเรียนตามคู่มือครูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จันทรา ทองสมัคร (2541: 1) ทำการวิจัยเพื่อสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่องประเพณีท้องถิ่นนครศรีธรรมราช สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างหนังสือเพิ่มเติม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดนครศรีธรรมราช ศึกษาความคิดเห็นของอาจารย์ผู้สอนวิชาท้องถิ่นของเราและนักเรียนที่เรียนวิชาท้องถิ่นของเราที่มีต่อหนังสืออ่านเพิ่มเติมที่สร้างขึ้นผลการวิจัยปรากฏว่า อาจารย์และนักเรียนมีความคิดเห็นด้านคุณค่า

และประโยชน์ที่ได้รับ อยู่ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด ส่วนด้านเนื้อเรื่อง อาจารย์และนักเรียนเห็นด้วยว่าเนื้อเรื่องนั้นช่วยให้เข้าใจประเพณีท้องถิ่นนครศรีธรรมราชมากที่สุด ด้านการใช้ภาษา อาจารย์เห็นด้วยว่าการใช้ภาษาถูกต้องและสื่อความได้ชัดเจน ในระดับมาก ด้านภาพประกอบ อาจารย์และนักเรียนเห็นว่าช่วยให้เข้าใจเนื้อเรื่องเพิ่มขึ้นในระดับมาก และในด้านรูปเล่ม ภาพประกอบ การพิมพ์ นักเรียนเห็นด้วยว่าการใช้ตัวอักษรที่อ่านง่ายและชัดเจนมากที่สุด ส่วนอาจารย์เห็นด้วยว่าขนาดตัวอักษรเหมาะกับระดับชั้นและวัยของนักเรียนมากที่สุด